

Folia Bilderdijkiana: bladen voor Bosch. Onder redactie van M. van Hattum, L. Strengolt en Peter van Zonneveld. Vereniging 'Het Bilderdijk-Museum', Amsterdam 1985, 103 blz., ill.

Een bundel bijdragen "... bescheiden, maar welgemeend" ter gelegenheid van de vijfenzeventigste verjaardag van de neerlandicus prof. dr. J. Bosch (Vrije Universiteit), Bilderdijkkenner. Na een biografische schets van Bosch van de hand van L. Strengolt volgen twaalf opstellen met als thema: Bilderdijk, B. als bruieloftsdichter, B. als schuldenmaker, B. als vader van z'n jongste zoon; B. en Kinker, Busken Huet over B., de "Naamlijst van Inteekenaren" bij Bilderdijks Geschiedenis de Vaderlands wordt aan een inspectie onderworpen enz. Een gedicht, een gravure, een buste worden ten tonele gevoerd. Alles nauwkeurig bekeken en beschreven, zoals te verwachten viel, gezien de jubilaris. "Vorderingen in wetenschappelijke acribie" heet het ergens (19). Een juiste typering, een late gelukwens, ook met deze uitgave.

J. van Gelderen

Erweckung am Beginn des 19. Jahrhunderts. Referate einer Tagung an der Freien Universität Amsterdam 26-29 März 1985. Herausgegeben von Ulrich Gäßler und Peter Schram. Vrije Universiteit, Amsterdam 1986, 320 blz., ill.

De bundel is opgedragen aan de nagedachtenis van een der referenten, Andreas Lindt, die 10 okt. 1985 overleed. Een van de drie meer algemene beschouwingen op de studiedag (*Die Erweckungsbewegung- Ferment der Spaltung oder Weg zur Glaubenseinheit?* - een boeiende vraagstelling) is van zijn hand. Ook de twee andere bijdragen (Martin Brecht, *Spät pietismus und Erweckungsbewegung*, -een historiografische plaatsbepaling- en Matthijs Dirk Geuze, *Some marks on revival, its terminology and definition*) geven door de vraagstellingen een boeiend inzicht in de "stand van zaken" voor wat betreft het onderzoek naar het verschijnsel "opwekking", Erweckung, Réveil, Revival. De overige bijdragen zijn staaltjes van onderzoek, geografisch geordend: uit het Franse taalgebied, uit de Angelsaksische wereld, uit Duitsland en Zwitserland, Nederland, Hongarije en Bohemen. Het voorwoord geeft aan dat de discussie-achteraf door de auteurs verwerkt is in de definitieve versie van hun bijdragen, het gemis aan een "samenvatting" na deze consultatie wordt zo enigszins ondervangen. Men zal deze bundel vooral willen beschouwen als een "werkboek", als een vervolg op de bundel uit 1978 *Pietismus und Reveil* (Red. J. van den Berg, J.P. van Dooren). Met de hier aangedragen "voorbeelden" van onderzoek zal men verder willen. De Vrije Universiteit kunnen we dankbaar zijn dat het thema "opwekking" opgenomen is in het onderzoeksprogramma.

Voor wat betreft de Nederlandse kerkgeschiedenis van de negentiende eeuw zijn er de volgende bijdragen: Johannes van den Berg, *Dutch revival movements in the eighteenth and nineteenth centuries: some considerations with regard to possible roots and connections*; Ulrich Gäßler, *Zum theologischen Gehalt von Isaac da Costas "Einreden wider den Zeitgeist", 1823*; Hommo Reenders, *Otto Gerhard Heldring und der Reveil. Seine Entwicklung seit seiner Bekehrung (1827) bis zum Zusammenrufen der "christliche Freunde"*